

*Məndə sığar iki cahan, mən
bu cahana sığmazam!
Gövhəri-laməkan mənəm,
kövnü məkana sığmazam!
Ərş ilə fərşü kafu-nun,
məndə bulundu cümlə çun,
Kəs sözünü və əbsəm ol,
şərhü bəyanə sığmazam.*

...Əsrlərdir daş yaddaşlara hopmuş bu misralar yeniyetməlik dövründən ta ahıl yaşa qədər insan düşüncəsində qövr edir, onu mənəvi kamilliyə səsləyir. Dünyəviliyi, fəlsəfi mahiyyəti etibarilə böyük mənə yükünə malik olan misralardakı bədiilik, mənənin zənginliyi insanı heyratə gətirməyə bilməz. Bu bir dəryadır, sirli dünyadır ki, bütün cahanın bir vücuda sığdığı meqamda özü, bu fəzaya, bu aləmə sığa bilmir. Dünyanı dərkən gücü, miqyası o qədər ki, haqq aşığı olan varlıq özünü bu dünyanın bir parçası sandığı halda, yerə-göyə sığa bilmir. Budur, insan idrakının dərinliyi, kamilliyi, fəlsəfəsi, bəşəriyyəti. Altı əsrdən artıqdır ki, belə bir kamilliyə malik olan qələm sahibinin adı diyar-diyar dolaşırsa, bir qitədən digər qitəyə yol açırsa, demək, fəlsəfi görüşlərin qarşısını heç nə ilə almaq mümkün deyildi. Bu, Azərbaycan xalqının, torpağının yetişdirdiyi böyük filosof şair İmadəddin Nəsimidir, Nəsimi poeziyasıdır. Cahanı dərk edən insanın işığı ona daha geniş bir məkanı anlamağa imkan vermiş və zaman-zaman od-alov içində yənə yazmış və dünyanın ən zərif, kamil varlığı tək ismini əbədiləşdirmişdir. Tarixin ən mürekkəb, ziddiyyətli dövərində yaşayıb-yaradan və dünya ədəbiyyatı və fəlsəfi fikrində böyük rol oynayan görkəmli Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri İ.Nəsimi xalqımızın dünya ədəbiyyatına bəxş etdiyi ən böyük şəirlərdəndir. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində bədii-fəlsəfi şeirin ilk yaradıcılarından olan İ.Nəsimi, söz sənətini forma və məzmunca yaratdığı, ədəbiyyatımıza bəxş etdiyi nümunələrlə daha da zənginləşdirib, özündən sonrakı nəsillər üçün çox dəyərli ədəbi irs qoyub. Bu gün də müasirimiz kimi qəbul etdiyimiz Nəsimi irsi elə bir zəngin irsdir ki, diqqətdən kənarda qalmır, daim araşdırılır, tədqiq olunur, öyrənilir. Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin böyük Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyi münasibətilə 2019-cu ilin “Nəsimi ili” elan edilməsi haqqında Sərəncamı ölkəmizin mədəni həyatında əlamətdar və təqdirəlayiq hadisədir. Bu Sərəncam dövlət başçısının bədii sözə və ədəbiyyatımıza, incəsənət və mədəniyyətimizə verdiyi böyük dəyər və qayğının daha bir bariz nümunəsidir.

HƏQ MƏNƏM, HƏQ MƏNDƏDİR, HƏQ SÖYLƏRƏM

Dövrün elmlərini, dinlərin tarixini, məntiq, riyaziyyat və astronomiyanı öyrənən şair böyük zəka və bilik sahibi idi. Şairin ədəbi irsi yaşadığı məkandan çox-çox uzaqda şöhrət qazanmışdır. O, 20 min misranı əhatə edən ədəbi irsinin əsas hissəsini ana dilində qələmə alıb. Bu irsdə Azərbaycan xalqının arzu və istəklərini, ümumbəşəri dəyərləri, insanın fəvqəlbəşəri varlıq olması əksini tapıb. Mənəvi azadlığa, bəşəri dəyərlərə, insana sevgiyə, azadlıq və əmin-amanlığa çağırış Nəsimi yaradıcılığının xəttini təşkil edir. Sənət dünyasının miqyası geniş olan şairin yaradıcılığı yalnız Azərbaycan xalqına məxsus deyil. Çünki bu yaradıcılıqda bütün bəşəri dəyərlər nəzmə çəkilib. Nədanlığın və cahilliyin daim onu təqib etdiyi cəmiyyəti Nəsimi qəbul edə bilmir. Nəsimi cəmiyyətə qarşı etirazını, haqq səsinə boğa bilməmiş, ali bir yolu tutaraq, haqqı özündə tapıb, haqq səsinə içindən nəmzə ötürüb:

*Bulmuşam həqqi, ənəlhəq söylərəm,
Həq mənəm, həq məndədir,
həq söylərəm.*

Öz haqq səsinə hər şeydən uca və ali

*asi mənəm, fasiq mənəm,
Mömin mənəm, kafir mənəm,
mən külli-insan olmuşam*

- deyən şairin yaradıcılığına diqqət etdikcə onun kamillik və idrak nümunəsi olan poeziyası ölməz bir sənət nümunəsi olduğunu görürük. Təbii ki, nəzmə çəkdiyi əsərlərindəki üsyankarlığın səbəbi yaşadığı dövr olmuşdur. Zaman və məkan çərçivəsində yaradan şairin keçdiyi ömür yoluna nəzər salarkən görürük ki, o, XIV əsrin sonlarında Bakıya gələn Seyid Əli hürufilik təliminin başçısı Fəzlullah Nəimi ilə görüşmüş, hürufilik təriqətini qəbul etmiş və onun adına uyğun olaraq “Nəsimi” təxəllüsü ilə şeirlər yazmağa başlamışdır. Özünə başqa məkanlarda sığınacaq axtarsa da, həmin ölkələrdə də təqib və təhdidlərdən xilas ola bilmir. O, hürufilik təlimi əsasında irəli sürdüyü panteist ideyaları üstündə Hələb şəhərində edam olunub. Belə ki, Hələb şəhərində şairin həyatında ən böyük faciə baş verir, onun dərisi soyulmaqla edam edilir. Amma şairin azadlıq eşqi, ruhi dünyası ölümə qalib gəlir. Edama məhkum olunan Nəsimi dünyadan köçmədi. Əsrlərdir ki, insanların qəlbində yaşayır, dünya poeziyası, ədəbi və fəlsəfi fikrində öz abidəsini ucaltmağa müvəffəq olub.

Azərbaycan təfəkkür tarixinin böyük şairi olan Nəsiminin zəngin bədii irsi də, mənə-

Nəsimi İli: klassik ədəbi irsə müasir baxış, milli və bəşəri ideyaların təbliği

sanən şairi zaman, dövrünün mənəvələri sıxsaxsa da, qəlb səsinə, onun döyüntüsünü eşitmiş və vücudu ilə mövcud despotik cəmiyyətə qarşı üsyankarcasına çıxış etmişdir. Bu haqq səsi təkcə poeziyası ilə deyil, onun əməllərində belə, özünü bürüzə vermişdir. Hər sənətkara nəsib olmayan şəxsiyyət və sənətkarlıq anlamının vəhdəti Nəsimidə birləşmişdir. Odur ki, Nəsimi dünyası sevilir, seçilir, ölüm ayağında ikən öz etirazını buxovlamayıb qiyamçı poeziyasından axan misraları kəskin bir şəkildə dövrünün haqsızlıqlarına yağıdirmışdır. Onun hər misrasındakı söz və ifadənin axarına düşüb, Nəsimi dünyasında boy verən düşüncələrlə baş-başa qalıb, fikir süzgəcindən keçirərkən, bu ifadələrin mahiyyətini dərk etməyə çalışırsan. Etiraf edək ki, bu ifadələrin dərkə elə də asan deyildi. İnsan yer üzünün ən qiymətli varlığı olduğundan maddi aləm deyil, ikinci bir aləmlə insanı zəifləndirən mənəvi dünyanın Nəsimi irsində ön plana çəkilməsi onun insanı dəyərlərini də üzə çıxarmış olur. İnsanın zəkası, kamalı, gözəlliyi dünyanı, bəşəriyyəti xilas edəcək anlamı bir daha Nəsimi fəlsəfi görüşlərində öz təsdiqini tapmış olur.

ŞAIRİN ZƏNGİN BƏDİİ İRSİ, MƏNALI HƏYATI VƏ FACİƏLİ AQİBƏTİ UNUDULMAYAN BİR SALNAMƏDİR

Həqiqətən də, Nəsimini mütaliə edərkən, insan mənən təmizlənir. Belə bir şairin həmvətəni olmağınla fəxarətlənməyə bilmir-sən.

*Sufi mənəm, safi mənəm,
kafi mənəm, şafi mənəm,
Ərni mənəm, heyran mənəm,
dərd ilə dərman olmuşam.
Zahid mənəm, abid mənəm,*

lı həyatı və faciəli aqibəti də unudulmayan bir salnamədir. Cəmi 48 il ömür sürsə də, Azərbaycan, fars və ərəb dillərində böyük və zəngin ədəbi irs yaratmışdır. Bu irsdə yüksək humanizm, dünyəvilik, mənəvi kamillik, ictimai ədalət və ilahi eşq ideyaları öz əksini tapıb. Onun “Dəryayi-mühit çaşa gəldi...”, “Məndə sığar iki cahan...”, “Mərhaba...”, “Dilbəra, mən səndən ayrı...”, “Dün gecə bir dilbər ilə”, “Etməgil...”, “Ağrımaz” və s. qəzəlləri insanı mənən qüvvətli etməklə yanaşı, ədəbiyyatımıza da zənginlik bəxş edib.

TARİXİ-MƏDƏNİ DƏYƏRLƏRİMİZƏ MÜNASİBƏTDƏ ƏSASLI DÖNÜŞ

Belə bir söz ustasına olan diqqət və sevgi zaman-zaman olmuşdur, onun ədəbi irsinin təbliğinə geniş yer ayrılıb. Nəsimi irsinin Azərbaycan xalqının mənəviyyət xəzinəsində layiqli yerini tutması, ötən əsrin 70-ci illərində öz geniş fəaliyyəti sayəsində, tarixi-mədəni dəyərlərimizə münasibətdə əsaslı dönüş yaratmış Ümummilli Lider Heydər Əliyevin adı ilə, bilavasitə bağlıdır. Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyev hələ ölkəmizə rəhbərliyinin birinci dövründə (1969-1982) elm və mədəniyyətə, ədəbiyyat və incəsənətə, xüsusilə də, xalqımızın mənəvi sərvəti olan ana dilimizə böyük diqqət və qayğı ilə yanaşaraq, bu yöndə bir sıra məqsədyönlü tədbirləri həyata keçirmişdir. Həmin tədbirlər sırasında. məhz Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə 1973-cü ildə böyük söz ustası İ.Nəsiminin 600 illik yubileyinin UNESCO-nun tədbirlər planına daxil edilməsi və ölkəmizdə böyük təntənə ilə qeyd olunması xüsusi yer tutur. Ulu Öndər Heydər Əliyev deyirdi: “Tariximiz çox zəngindir və biz bunu vaxtaşırı xalqa çatdırmalıyıq. Xatirinizdədirmi, Nəsiminin 600 illik yubileyini qeyd etdiyimiz zaman bu, dünyada nə qədər

əks-səda doğurdu, Azərbaycanı nə qədər tanıtdı! Nəhayət, 600 ildən sonra biz Nəsiminin Hələb şəhərindəki məzarını tapdıq. İndi onun məzarı oraya gedən adamlar üçün bir ziyarətgahdır. Məhz Azərbaycan xalqına mənsub olan Nəsimi kimi nadir bir şəxsiyyəti dünya ictimaiyyətinə, elminə, dünya mədəniyyətinə tanıtmış, şübhəsiz ki, xalqımızın hörmətini qaldırmaq deməkdir”. Həmin yubiley tədbirlərinin davamı olaraq, 1979-cu ildə Bakının mərkəzində İ.Nəsiminin möhtəşəm heykəli ucaldıldı, şair haqqında məşhur bədii film çəkildi, eləcə də, böyük söz ustasının əsərləri həm doğma ana dilində, bəziləri isə, bir sıra xarici dillərdə nəfis şəkildə nəşr olundu. Bundan əlavə, böyük şairin əsərləri ədəbiyyatşünaslıq və dilçilik baxımından araşdırıldı, bir sıra sanballı tədqiqat əsərləri ortaya qoyuldu. Bu irs dilçi alimlərin, filosofların və tarixçilərin diqqətində olub və təbliğ-tədqiq edilib. Böyük şairin 600 illik yubileyi çərçivəsində 1973-cü ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Dilçilik İnstitutuna İmadəddin Nəsiminin adı verildi. Altı yüz əlli il öncə, yaşayıb-yaratmasına baxmayaraq, şairin üç dildə yazdığı şeirlər, rübailər, qəzəllər poeziyamıza aydınlıq gətirib, ana dilimizi və bədii sözü yeni-yeni zirvələrə qaldırıb. Nəsiminin yaradıcılığı Azərbaycan poeziyasının və ədəbi dilinin inkişafında müəhim bir mərhələ təşkil edir. Məhz bu amil

dilçilik sahəsində fundamental araşdırmaların mərkəzi və aparıcı qurumu kimi tanınan Dilçilik İnstitutuna böyük Azərbaycan şairi Nəsiminin adının verilməsi məsələsində mühüm rol oynamışdır.

Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənətində Nəsimi obrazı yaradılıb və geniş oxucu kütləsinə təqdim olunub. İ.Hüseynovun “Məhsər” romanı, R.Rzanın “Son gecə” poeması, Qabilin “Nəsimi” poeması, F.Əmirovun “Nəsimi dastanı” xoreoqrafik poeması və s. Nəsiminin həyat fəlsəfəsini və yaradıcılıq görüşlərini əks etdirir.

Nəsiminin adı Azərbaycanda əbədiləşdirilib, elm və təhsil ocaqlarına, rayon, küçə və meydanlara onun adı verilib, abidəsi ucaldılıb. Şair və mütəfəkkir İ.Nəsiminin 650-ci ildönümünün qeyd edilməsi üçün Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən müvafiq Sərəncamın verilməsi bu gün ölkəmizdə şairə verilən ən yüksək dəyərin göstəricisidir. Əsas Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan ədəbi-bədii, fəlsəfi fikir tariximizə, bütövlükdə, mədəniyyətimizə olan qayğı Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla və müvəffəqiyyətlə davam etdirilir. Dövlət başçısının 2004-cü il 12 yanvar tarixli “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” Sərəncamı ilə kütləvi tirajla nəşr olunub. Bu gün UNESCO səviyyəsində görkəmli şairə həsr olunmuş tədbirin keçirilməsi də, onun bəşəriyyət üçün görkəmli şəxsiyyət olmasından xəbər verir. Nəsimi irsi zaman-zaman tədqiq olunur, öyrənilir və klassikliyi itirmir.

Zümrüd BAYRAMOVA
Yazı Azərbaycan Respublikasının
Mədəniyyət Nazirliyi və Azərbaycan
Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vəsitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun
keçirdiyi birgə müsabiqəyə təqdim etmək üçündür